

TRIDESETGODIŠNJICA MARETIĆEVA
»JEZIČNOG SAVJETNIKA«

Ove se godine navršava trideset godina od izdanja Maretićeva *Jezičkog savjetnika*, kod nas jedinstvenog i zaista prijeko potrebnog djela. Trideset godina nije prevelik vremenski razmak, ali je bio dovoljan, da se djelo prekrije velom zaborava. A ipak ono danas nije ni manje aktualno ni manje potrebno, nego je bilo u vrijeme pred trideset i više godina, kad je neumorni profesor Tomo Maretić sakupljao njegovu građu, što je radio iz ljubavi i brige za čistoću jezika našega, da nam jezik bude zaista naš. Ne možemo se (nažalost) pohvaliti, da u njegovanju čistoće i ljepote našega jezika stojimo mnogo bolje nego prije trideset godina, pa ne će biti zališno, da se na to djelo i danas podsjetimo i da ga preporučimo.

Djelo ima blizu 250 strana, a sastoji se od Pristupa (od V. do XXXI. strane) i tri dijela (od I. do 205. strane). Govoreći o razlozima, koji su ga ponukali, da napiše Savjetnik, Maretić u Pristupu kaže: »Vrlo mnogim našim piscima mrzak je taj trud (da paze na čistoću našega jezika) te gaze nogama najobičnija i najvažnija jezična pravila, pa pošto ih dobro pogaze i jezik nagrde, onda govore: »Ovako treba pisati, kako mi pišemo, sve je drugo ludorija.« Maretić je protiv anarhije u jeziku. On drži, da jezični stručnjaci (i čistunci) imaju pravo i dužnost, da se brinu za njegovu čistoću. »Razlika je između naših čistunaca — kaže Maretić — i njihovih protivnika samo u tome, što oni prvi drže, da jezik treba dopunjati i razvijati po pravilima, što ih u samom jeziku našem nalazimo (samo ako ih znamo tražiti i naći), a drugi drže, da ga treba doterivati onako, kako ga doteruju beogradske i zagrebačke kafane i novine, t. j. jezik menjati i u nj sve unositi, kakogod kome na pamet padne, s brda s dola.« (Iz takvih smo se krugova i u najnovije vrijeme »obogatili« na pr. riječju *instruktaža*, koja se pojavila u vezi s popisom i kategorizacijom stanova, kao gljiva poslije kiše.)

Ipak u trideset godina, koliko nas dijeli od izdanja te knjige, naš se jezik u skladu s općim društvenim i političkim prilikama znatno razvio:

obogatio se je novim leksikom i frazeologijom, u njemu se mnogošta uobičajilo i od onoga, što je Maretić još prije trideset godina odbacivao. To je predvidio i sam Maretić. On kaže: »Nemoguće je iščupati gdekoji korov...« pa dodaje: »Zato ne verujem da će nakon ove moje knjige nestati nekih pogrešaka, kao što su na pr. dragulj, kolodvor, uzeti (koga ili što) u obranu ili u zaštitu, prinadležnost, temeljem; sva je prilika, da će ponajviše pisaca i dalje pisati: botaničar, kritičar, tragičar; među Hrvatima slabo će koji »Juraj« ili »Ve-koslav« postati: Đuro (Dorde), Alojzije; među Hrvaticama i Srpkinjama retko će biti, koje će se hteti zvati i pisati Petrovička, Miletička, Nikolička (ili Petrovićeva, Miletićeva, Nikolićeva); ne nadam se, da će »izvesni« pisci pridev »izvestan« prestati upotrebljavati u značenju, koje mu ne pripada i t. d.« (str. XI.). Iz tih se Maretićevih napomena vidi, da sannašnji čitalac ne mora prihvatiti sve od riječi do riječi, kako se nalazi u *Jezičnom savjetniku*, a to se potvrđuje i time, što su u praksu ušle i neke riječi i izrazi, koje je Maretić odbacivao, a neke, koje je on predlagao, danas se gotovo i ne upotrebljavaju. (Vidi Prvi dio, od I. do 191. strane.)

Danas velika većina govori i piše: Afrikanac, ambasador, bakljada, bezbroj i t. d., premda Maretić preporučuje: Afričanin, poklisar, bakljarija (lučarija, zubljarija), bezbrojnost i t. d. Govori se i piše blagostanje, iako Maretić (M) preporučuje imućnost, brakorazvodan (M. brakorastavan, brakoraspušan), čaroban (M. čarovan), čarobnjak (M. čarovnjak), časopis (M. ročnik), darežljiv (M. podatljiv), dorastao: nijesi ti dorastao tome poslu (M. nijesi ti podoban za taj posao), dvojniki (M. istovetnik), gadaluk (M. gadilo, mrzofs), huškač (M. podbadač, potutkač), ishod, ispad na pr. izbora (M. posljedak), isprika (M. ispričanje), istaknut (M. iznositi), iznajmiti (M. davati u najam), juni, juli (M. jun, junij; jul, julij), kazna (M. kazan), krijesnica (M. proletuša), natruha (M. sumjesa), oporezovati (M. udariti, nametnuti na koga porez), otekline (M. otok), ovrha (M. porob, rubačina), pelud (M. cvjetni prah), podnožje na pr. gore (M. podgorje), poduzetan (M. pothvatan), podu-

zetnik (M. pothvatnik), popravilište (M. popravište, popravljalistište), pospan (M. dremovan, sanan), povjesničar (M. povjesnik), pozadina (M. zadak), primopredaja (M. primanje i predaja), provediv (M. izvršiv), slamnati (M. slaman), smion (M. mjelan, smiona, smiono), učesnik (M. dionik) i t. d.

Nanizano je dosta riječi, a moglo bi se i više riječi nabrojiti, koje je Maretić proglasio za «korov», a mi se danas njima služimo, ali je neusporedivo više riječi i oblika, za koje nam Maretićev *Jezični savjetnik* pruža dragocjene podatke i upute, kojih se moramo držati, ako želimo ispravno govoriti i pisati.

Danas se na pr. često čuje riječ *berivo*, a evo što o njoj piše u *Jezičnom savjetniku*: »berivo, Bezug, riječ nije zlo načinjena, ali je nezgodna, jer glagol *brati* ne znači: primati, dobivati novac za kakvu službu; bolje: primitak.« Umjesto *doslovan*, što je iz rus. doslovnij ili iz češ. *doslovný*, bolje je reći: »riječ po riječ« ili: »od riječi do riječi«. Umjesto riječi *do-statan* (što je također bohemizam) Maretić preporučuje dovoljan. Za prilog *dnevno* (»dnevno su mi se tužili«) Maretić kaže da je bolje: svaki dan. Tako isto bolje je: na nedjelju, na mjesec, na godinu ili kako drugačije nego: nedjeljno, mjesečno, godišnje. Često se krivo upotrebljava riječ *isti*. Maretić za nju kaže: »1. zlo je, kad se uzima mjesto: on, njega i t. d., na pr. izgubio sam knjigu: tko je *istu* našao, neka mi je vrati; bolje: tko ju je našao. — 2. isti mjesto: sam je arh., na pr. ista vjera slabo ga tješi.« Danas sve više ulazi u govornu praksu i glagol *izgledati*, na pr. izgleda, da će sutra biti lijepo vrijeme, ali po Maretiću bolje je kazati *činiti se* (čini se, da...) Za *neophodno* Maretić kaže, da je po njem. (unumgänglich), na pr. neophodno mi je potreban; bolje: prijeko potreban. Bolje je *stajalište* nego stanište, bolje *utjecaj* nego upliv i t. d., i t. d.

U Drugom dijelu svog *Jezičnog savjetnika* (od 192. do 196. strane) Maretić govori o nastavcima. Kod nastavka *-ač* kaže, da su imenice, koje znače muško čeljade, a imaju taj nastavak, ponajviše načinjene prema trajn'm glagolima. Zato bi bolje bilo na pr. i trošač, vojevač (prema trošiti, vojevati) nego potrošač, zavojevač, kao što je ispitivač, prepri-

sivač i t. d., ali je danas običnije potrošač, zavojevač. Za nastavak *-ioni* Maretić kaže, da je on nastavak pridjeva izvedenih od imenica na *-ija*, koje su latinskog podrijetla, a mi smo ga uzeli iz ruskoga jezika, na pr. komisioni (rus. komisionnyj), revolucioni (rus. revoljucionnyj) i t. d. Ispravno bi bilo komisijski, revolucijski. Između nastavka *-isti* i *-ista*, koje imaju ponajviše imenice grč. i lat. podrijetla, Maretić je za nastavak *-ist*, iako ga nema u narodnim riječima, ali je blizak nastavku *-t*, koji je na pr. u riječima: mitropolit, arhimandrit i dr., koje narod tako govori, a ne s nastavkom *-ta* (mitropolita, arhimandrita), dakle: idealist, komunist, žurnalist. U narodu nema ni nastavka *-ona*, pa zato nije dobro: kupaona, radiona, učiona i t. d., nego treba govoriti i pisati: kupaonica, radionica, učionica i t. d. Ipak treba znati, da se imenice s nastavkom *-onica* prave samo od imperfektivnih glagola, pa ne bi bilo dobro: skočionica, popravionica i sl.

Treći dio (od 197. do 201. strane) obuhvaća »Različne gramatičke bilješke«. Navest ću samo neke. Za *dokumen(a)t*, *ak(a)t*, *fak(a)t* i slične riječi Maretić kaže, da im nom. i akuz. pl. treba pisati dokumenti, »kti, fakti, a ne: dokumenta, akta, fakta, kako pišu i govore gdje koji kancelarijski ljudi. O instrumentalu, kojim se izriče vrijeme, na pr. *zorom*, *nedjeljom*, Maretić kaže, da se može upotrebiti: 1. kad odgovara na pitanje *kada?* i 2. kad se upotrebljava samo imenica bez atributa. Prema tome nije dobro: »stvar se *mjesecima* otezala« (kako dugo) i »ranim *jutrom* odoše«. Obrnuto, u genitivu, kad znači vrijeme, mora uz imenicu stajati atribut ili druga imenica. Nije dobro na pr. *veljače* 1954., već treba kazati: *mjeseca veljače* 1954., ili, ako je bez *mjeseca*, onda: *u veljači* 1954. i t. d.

Malo ima u nas ljudi, koji tako poznaju jezik, da im je *Jezični savjetnik* nepotreban. Većini je potreban, i kome je stalo do pravilnosti u pisanju, on će rado posegnuti za njim. To je i najljepše, što se može začeljeti i učiniti o tridesetgodišnjici njegova izdanja.

Jezični se savjetnik prodaje u knjižari Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (Trg bratstva i jedinstva), koja ga je

i izdala u ediciji Znanstvena djela za opću upotrebu, a prodajna mu je cijena svega 40 (četrdeset!) dinara, iako ima ukupno blizu 250 strana.

Božidar Finka

NEDOPUSTIV JEZIČNI NEMAR

Dokle sve vodi jezični nemar, pokazuje nam priložena slika jednog oglasa, koji je dijelio publici beogradski cirkus »Avala« za svoga ljetalnog gostovanja u Splitu. Taj nam je oglas poslao s izjavom ogorčenja jedan naš splitski čitalac. No kako se na ovoj našoj slici ne razabire dobro tekst oglasa, navodim ga u cjelini: »Beogradski cirkus »Avala« gostuje još nekoliko dana u vašem mestu. Dnevno dve predstave 17:30 i 20. uri sa velikim internacionalnim programom! Čudženje i smjeh! Izvan toga na svakoj predstavi Baby i Peter originalni šimpanzi. Predprodaja ulaznica od 10—12 h i od 15—20 h.«

Kao što dakle vidimo iz teksta, u tom su oglasu pomiješani ekavski i ijekavski govor (*smjeh, mestu, dve*), i to još tako, da je ijekavski lik pogrešno napisan (*smijeh* umjesto *smjeh*). Ne treba ni napominjati, da čitav oglas treba da bude napisan jednim govorom, ijekavski ili ekavski, a nikako ne pomiješano. U njemu se nalaze i tragovi etimološkog pravopisa (*predprodaja* umjesto *pretprodaja*), koji je napušten već 1892., dakle prije šezdesetak godina. Nailazimo i na neobičnu kongruenciju (*dvadeset uri*), a da i ne govorimo o tom, da na tom mjestu upotrebljavamo imenicu *sat* (*dvadeset sati*). No vrhunac je nepismenosti postignut pisanjem riječi *čudženje* u nevidenom dosad liku *čudženje*.

Pa i mjesto *šimpanzo* običnije je kod nas *šimpanza*. Umjesto *izvan toga* po smislu bi zapravo trebalo da stoji *osim toga*.

I ne ulazeći potanje u stilski sastav toga oglasa, moramo se zgroziti nad tako niskim stupnjem pismenosti. Neki će možda reći, da nije vrijedno osvrtni se na cirkuske oglase. Ali takvi treba da se zamisle, da ti oglasi dolaze u ruke tisućama posjetilaca cirkuskih pred-

stava pa mnogima od njih i nesvjesno slabe osjećaj za jezičnu pravilnost, a neke upravo revoltiraju svojom drskom nemarnošću prema jeziku. Ovaj je letak zaista legitimacija tiskare, koja ga je tiskala, premda se nije na njemu potpisala. Ovdje se zapravo i ne radi o jezičnoj svijesti cirkuskih upravitelja, premda bi i oni bili dužni da je posjeduju, nego o krajnjem i nedopustivom jezičnom nemaru tiskare, koja izdaje takve oglase. Ali to je ujedno zastrašan primjer, dokle se može sniziti pismenost, ako se zanemari briga o jeziku.

**BOGRADSKI
CIRKUS
»AVALA«**

GOSTUJE JOŠ NEKOLIKO
DANA U VAŠEM MESTU

TOM ANDYS and GIL

DNEVNO DVE PREDSTAVE 17:30 i 20. uri
sa velikim internacionalnim programom!

**ČUDŽENJE
I SMJEHI**

I izvan toga na svakoj predstavi
BABY I PETER
ORIGINALNI ŠIMPANZI

Predprodaja ulaznica od 10—12 h i od 15—20 h

Pogrešno je dakako shvaćanje mnogih naših ljudi, koji drže, da je briga o jeziku samoduznost književnika i učenjaka. Treba se boriti za to, da ona postane dužnost svakoga onoga, koji piše i štampa. Dokle god to ne postane, mi ćemo doživljavati takva neugodna iznenađenja, koja u prvi mah zazivaju »čudženje i smjeh«, ali nakon pribiranja zabrinutost i osudu.

Lj. J.